

«Աստուծոյ օրհնութեամբ այսօր
Զմեբայտին պալատի աւագ եկեղե-
ցում, հոգեւոր և աշխարհական
անձերի ներկայութեամբ կառա-
րուեցաւ Սեր պատկազրութիւնը՝

(Charivari-ty)

Վրտուր ամուսինների սեղանս տու-
ն Կահաւորանքը հարուստ է, թաղ

րով,
 րում
 ալի
 պաշ
 «
 սահ
 ցած
 յալի
 հրդի
 րում
 ղեր
 տալ
 մի
 է ա
 չար
 են
 ընդ
 Նաւ
 ուա
 զով
 նեւ
 աւր
 յալ
 կան
 պան
 վեր
 երե
 նապ
 կան
 խա
 նու
 Կ
 Նապ
 են
 տա
 տե
 բեն
 տա
 տա
 երեն
 ր
 ղեր
 Հ
 գում
 Ճիւ
 հայ
 են,
 ապ
 վեր
 ուո
 իրեն
 կո
 բն
 ՊԶ
 հար
 րով
 խով
 ւել
 ցա
 կան
 նոյն
 առա
 է ամ
 ներ
 րում
 Տ ա
 Կար
 Ժող
 Ամ
 գու
 վալ
 վալ
 Տ ա
 բա
 Ա ժ
 ներ
 Տ ա
 Ժող
 ես
 Ա ժ
 առ
 հա
 յա
 Նա
 շն
 րա
 Ժ
 սր
 զա
 շն
 Ա ժ

լով, թրքական ղեկավարութիւնը խնդրում է ձեռք առնել խնդրանքները և անհապաղ արձագանք տալ։

Նայ առաջակցները գիտեալով արտասահմանային ստացուած գնէքերով, միացած են քիւրդ ապստամբներին հետ յախջախելու լինելու գործելու համար, հրդեհած և աւերած են այդ տեղերում գտնուող մահմեդականներին գիւղերը։ Նայ առաջակցին խմբերի կատարած բարբարոսութիւններին մասին մի գաղափար տալու համար բաւական է աւելացնել, որ նրանք ի թիւս այլ շարագործութիւններին ողջ ողջ արած են մի մահմեդական, վարել մէջ դերավար Նիւթիւր լեյնիւրով։ Գործողութեան վայրը ուղարկուած են կանոնադրութեան գնդեր, որոնց հրամայում էր հարստահարուած խաղաղ ժողովուրդին պաշտպանութեան տակ առնել։ Հակառակ այդ գիտեալական արդարանքի վերաբերմամբ արտայայտուած մեղադրանքներին, կայսերական զօրքը ոչ միայն իրենց պաշտպանութեան տակ առին խաղաղ ժողովուրդին, մասնաւորապէս կանանց ու երեխաներին, այլ և օրինական ճանապարհով կատարուող իրենց պարտականութիւնը, հաստատած են կարգն ու կառավարութիւնը ի գոհութիւն ընդհանուր բնակիչներին։

Կամենսկում էին հաւատացնել ճշմարտապէս, թէ քիւրդները յաջողակած են փախստական հայերի գոյքերը, ըստացուածքն և անասունները։ Այդ տեսակ բան տեղի ունեցած է՝ իրենք աւագակներն են, որ ապստամբութիւնից առաջ (անասուններին) իրենց հետ զլած են լինող և գոյքերը յանձնած իրենց օգնական քիւրդներին և պահպանութիւնը։

Նայ բազմաթիւ կանանց առեւտրուած քիւրդերի կողմից նմանապէս ձեռք չէ, այդ ընտանիքները մինևսոյն հայ աւագակային խմբերի կանայքն են, որոնք իրենց կամքով զնացած են և պատմաբան քիւրդներին մօտ իսկ ինչ վերաբերում է այն հայ գիւղերին, որոնք իր թէ աւերուած են, հայերը իրենք են միմիայն որ աւագակութեան դուրս գալուց առաջ, ամեն բան ժողոված տարած են իրենց հետ։

Պետք է նմանապէս, թէ հայերը հարստահարուած ու ձնջուած են Բակուի քիւրդ ցեղի կողմից, այդ ևս գրեթէ լիովին մտացածին բան է, և որ աւելին է, հայերի ձեռքով ստատիկ տանջանքները մէջ ստատուած մահմեդական ևս պատկանում էր այդ միևնոյն ցեղին։

առանց ճաշակի, ճանտիկներ սպասում է ամուսնուն, անհամբերութեան նշաններ է արտայայտում։ Վերջապէս ըստում է զանգակի ձայնը։

Տաւտիկի երեւ. — Վերջապէս... Կարծեք, այս խնդր շատ ուշ չէ... Ժողովին, բերեք կերակուրը։

Ամուսնիւր մտնում է գունատ ու յուզուած, և աւելի ձիւղ կրկին ասելով վայր է ընկնում, քան նստում ամուսնի վրայ։

Տաւտիկի երեւ (տալով նրան կերակուրով լի աման)։— Ի՜նչ է պատահել։ Ամուսնիւր (գլուխը վայր թողնելով)։— Պարտքիս... կորցրել։

Տաւտիկի երեւ (զգալով ձեռքի վայր թողնելով)։— Պարտքիս... կորցրել ես պարտքիս...։

Ամուսնիւր։— Մէջը բանկային քառասուն հատ տոմս կար իւրաքանչիւրը հազար ֆրանկանոց, հինգ նոթ էլ ըստացել բանկից...։

Տաւտիկի երեւ։— Քառասուն տոմս (չնչապառ է լինում)։ Անցեալ շաբաթ դուրս, պարոն, կորցնում էք ձեր արծաթի ծխատուրը, այժմ էլ— պարտքիս։ Քառասուն հազար (աւելի է չնչապառ լինում)։ Բայց որտեղ, Էրբի։

Ամուսնիւր։— Ի՜նչ ես լինեմ, որ ինչ որ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱԽԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՆ
ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ԳՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 9 Նոյեմբեր։— Թիւրքական մէջ կատարուող բռնութիւնները նոր չեն։ Պատմութեան այն էջերը, որ Թիւրքիայի անունը կրէ, կամ խառն է նրա մասը, այդ էջերը շատ վատ գոյներ են ներկայացնում։ Նոյնը շարունակուում է և այսօր։ Սասունի, Մուշի և այլ տեղերի հայաճանք ու կոտորածները միմի կենդանի ասացողներ են Թիւրքիայի ներքին քաղաքականութեան։

Բայց հայերը չեն միայն, որ տանջուում են, որ հալածուում, կոտորուում են։ Դեռ մի քանի ամիս չէ անցել, որ կառավարութիւնը ձեռնարկային մի քանի տասնեակ իսլամների և աքսորի անուամբ շոգեհաւ նստեցրեց, Դերանք բոշլիական վարժարանի ուսանողներ չէին և ոչ էլ քրիստոնեաներ, ինչպէս հրատարակեցին արտասահմանեան թերթերը։ Իրաւ, ինչեւ վարժարանում խռովութիւն ծագեց, բայց այնքան անմեղ բանի համար, որ որ և է դժբաղդ հետեանք չունեցաւ։ Առաջին դէպքը որ և է կապ չունէր վերջինիս հետ։ Նրանք այն նոր ու թարմ հոգեւոր գործչակն տակ կոտորողները էին, որի մասին արդէն գրել եմ Վնոր հոսանք թերթերի մէջ՝ խորագրի տակ Վնոր Դարբին մէջ։

Թիւրքական գեղարդ տեղի ունեցաւ սուլթանի գահակալութեան տարեդարձից անմիջապէս յետոյ։ Իսկապէս որ և է դաւադրութեան հետք գտնուած էր, թէ մէջ, դա գաղտնիք է, բայց այդ խեղճերը արքայ գալու անուամբ շոգեհաւ նստեցրեց յետոյ, իրենց գերիզմանը գտան Բոսֆորի ալիքներին մէջ։

Սա ոչ առաջինն և ոչ վերջինն է Բոսֆորի ելծի օտարիկ հոսանք շոգեհաւ, այնտեղ մարդկային ոսկորները մի ճակատ բոլոր ձեռքած կլինէր։

Թիւրքական վերջին բռնութեան պատերազմից յետոյ՝ իրաւ մի քիչ առաջարկեց, քաղաքակրթութեան, բայց այդ տեղի ունեցաւ առ հարկի միայն, կամ ուրիշ խօսքով, քաղաքակրթութիւնը եկաւ, և որպէս ծանր պտուղ աճեց Թիւրքիայի մէջ։ Եւ արմատները փրկած ծառի վրայ և սպառնաց ներան հիմնի վեր տապալում։ Այդ տապալման մօտաւորում վտանգը զգաց

Տաւտիկի երեւ։— Եւ ի՜նչ գիտեմ... Ի՜նչ լաւ ես ասում։ Ա՛խ, ան, խեղճ մայրս չո՛ սուտ չէ՛ր ասում միտ, թէ ամուսնիդ գլխով ոտով մի յիմար էակ է։

Ամուսնիւր (խոնարհ)։— Ասեմք փոքր ինչ յոյս կայ դեռ... Պարտքիս մէջ կար այցետոմս, վրան գրուած է հասցէս, յետոյ բանկային հաշուի մէջ էլ է գրուած հասցէս... գուցէ գտնողը...

Տաւտիկի երեւ (խալթող հեզուութեամբ)։— Ի՜նչի բեզ տայ, և մի բան էլ հետը։ Զէ (ուսերը վեր քաշելով)։ Ի՜նչուք ինքը փողոցում քառասուն հազար ես գտիւ, կրտսերս, կրտսիս կորցնողին, հա՛։

Ամուսնիւր (իւր ազնուութիւնը վերաբերուած զգալով)։— Ի՜նչու պէտք է չտամ... մանաւանդ, եթէ անուանական գումարներ լինին...

Տաւտիկի երեւ։— Հա՛, բայց բանկային տոմսեր որ լինին...

Ամուսնիւր (ծանր շունչ քաշելով)։— Ա՛խ, իսկոյն բոլոր սրտովս կառնեմ և կէտ նրան կրտսիս, ով...

Ամուսնիւր (մտնելով)։— Պարոն, մի ինչ-որ մարդ ուզում է այս րոպէս տեսնել ձեզ... ասում է, որ ինչ որ

Թիւրքական և ահա այսօր ամեն ձեռք թափում է իւր փտած ձեռքերը վրայից թռնալով քաղաքակրթութեան ատոյղ և ծանր պտուղները։

Թիւրքիայի այսօրուայ հալածանքն ու բռնութիւնները ուրիշ բանի դէմ չեն այլ քաղաքակրթութեան, լուսաւորութեան, նոր հոսանքի դէմ։ Հինգ դար համար էլ բռնութիւնները թէ սաստիկ են և թէ ընդհանուր։

Այսօր ամբողջ Թիւրքիան կամ լրբանում է կամ լրտեսում։ Սա իսկապէս տարբերակ դրութիւն է։ Մի դրութիւն, որպիսին կապիւմ են ինքը իւր վրայ վստահութիւն չունեցող Թիւրքիան միայն կարող էր ստեղծել։ Լրտեսում է հայը, յոյնը, թիւրքը, փրանսիացին, գերմանացին, ռուսը, անգլիացին և ամենքը, հազարից մի մարդ չէք տեսնել, որի ետեւից օրերով գաղտնի ոստիկաններ պտտած չլինեն։ Եւ այդ ոստիկանութեան թիւը միմիայն Կ. Պոլսի մէջ տասնեակ հազարներ է հասնում, որոնք 3-10-30 ոսկի են ստանում գանձարանից։

Բայց աւելի տարբերակը հինգ այն է, որ լրտեսում են նոյն իսկ իրենք՝ իրենք իրենք սկսած միմիայն իրենք։ Մեծ եպարքոսից սկսած մինչև վերջին պաշտօնեան, ով էլ կուզէ ինչ, չընկալուած է լրտեսներով։ Լրտեսութիւնը բուն է գրեւ նոյն իսկ ոչ միայն քրիստոնեայ ընտանիքներին մէջ, այլ և ամեն աչքից, յարաբերութիւնից հետո տաճկական հարիմներին մէջ։ Նրանց ծառայողներ, աղայիներ, կառավարներ և այլն՝ բոլորն են լրտեսներ են։ Ոչ մի բարձրաստիճան պաշտօնեայ և ոչ իսկ ինքը սուլթանը ազատ չէ լրտեսութեան։ Այդ իրենք նոյն իսկ գիտեն, բայց դրանից աղատուելու ոչ մի հնար չկայ, որովհետեւ դա երկրի այժմեան դրութիւնն է, որովհետեւ մէկը միւսին միշտ վրակեղում է։

Անցեալները Եփեսոսի եղբայրները մէկի որդին պէտք է ամուսնանար, կարծեմ, Դադիան Յարութիւն վաշալի աղջկայ հետ։ Կառավարութիւնը գիտեալով, թէ այդ հարսանիքը հոսանքներ պէտք է լինի և շատ բազմութիւն պէտք է հրաւիրուի, բացարձակապէս արգելեց հրաւիրել անիւ, և հարսանիքի հանդէսն անցաւ անյուր, միմիայն մօտիկ ազգականների ճերկալութեամբ։

Այս լուրն անշուշտ գարմանք կը պատճառուի ընթերցողներին, որովհետեւ մի այդպիսի բան տեսնուած ու լուրած չէ մինչև այսօր, այլ և հին բարբարոսական դարերում։ Բայց աւելի փողերի մասին...

Տաւտիկի երեւ։— Անյարմար ժամանակ է եկել, ասացե՛ք, որ պարոնը ասած չէ, դուրս է գնացել...

Ամուսնիւր։— Ա՛խ, տիկին, այդ չէ, ես ասում է, որ ինչ-որ փողեր է բերել պարոնին տալու... պարտքիս է, ինչ է, չիմ իմանում։

Ամուսնիւր (վեր թռչելով սեղանի մօտ)։— Պարտքիս, ասացե՛ք, որ իսկոյն մտնի։

Ամուսնիւր (զգալով սուտ շոգեհաւ շոգեհաւ ծեղի)։— Ահա մի պարտքիս... ուղիղ ձեռք դրան առաջն էր դրուած, մայրի վրայ... ես էլ զանգակը քաշեցի... ձեռք հո չէ...

Ամուսնիւր (պարտքիս լրելով ծեղուած ձեռքից)։— Ա՛խ է, Էմմա է, Էմմա... (խոնարհ)։ Ա՛խ, թանկ գինի բարեկամ, ինչքան չնորհալի եմ ձեզանից...

Տաւտիկի երեւ (կիսաձայն)։— Նախ համարեմ... գուցէ պակաս է։

Ամուսնիւր։— Դիւր ես ասում (համարում է)։ Մէկ, երկու, երեք... երեսունեկն, քառասուն, Ոչինչ պակաս չէ։

Տաւտիկի երեւ (կապիւմ)։— Բայց համարում ես, որ միայն քառասուն

առն էր, գուցէ ուրիշ փողեր էլ էին գրել պարտքիս։

Ամուսնիւր։— Ի՜նչ, բաւական է, թէ Աստուծոյ կըրթիս... քառասունից աւելի չիմ գրել... (ծեղուած)։ Ի՜նչ, բարեկամս, ուզում եմ (քրքրում է աջ զգալով) վարձատրել ձեզ, ինչպէս հարկաւոր է... (քրքրում է ձախ գլուխը)։ Զիւն, վրդ չկայ... (հանում է պարտքիս գտնուած փողերի կոյտը և նրա միջից վերցնում է մի հազար ֆրանկից ատմա)։ Հազար ֆրանկի մասը կրկնեմք...

Ամուսնիւր (քրքրելով առ երկուսն)։— Ի՜նչ, ի սէր Աստուծոյ, մի անհամբարտանք...

Ամուսնիւր (թախաձայն)։— Ո՛չ, ոչ, խնդում եմ... Ինչպէս կարելի է, բայց ի՜նչ պէտք է տեսնեք, որ մանր չունէք (որոհում է ժիւղի գրպանում)։ Սպասեցե՛ք, ահա քսան ֆրանկից, մանր չէք ունենայ։ Զէ, ան, ինչքան ցաւում եմ, սակայն ես չեմ ուզում, որ դուք այդպէս առանց վարձի հիւանդիք այստեղ... գոնէ որ և է բան... (աղաղակում է) Ժողովին, տաւրէք այս արժանաւոր մարդուն խոհաւոր։

Տաւտիկի երեւ (զգալով իր փողերը)։— Ի՜նչ խոսք կայ... Աստուած մի արագցէ, որ գիշերով որ և է խոսք վրդողում մարդ դրան համարեմ...

Ս. Մ. Զ.

միայն զրոյց անելը արգելուած է։ Իսկ երկէ զանազան ազգութիւնները պատկանող մի խմբին ոստիկանները քարշառել են ոստիկանատուն, հինգ նրա համար, որ նրանք մի անկիւն քաղաքում խօսում էին...

Բայց բանը դրանով չէ վերջանում։ Հասարակ ժողովուրդը չէ, որ երթալայ է այդ օրէնքին։ Կ. Պոլսում ոչ մի բարձրաստիճան անձն, լինի մեծ եպարքոսը, միջնորդներ և այլն— մէկ իրաւունք չունի գիշեր ժամանակ հրե գնալու, կամ հիւր ընդունելու պաշտօնական անձնաւորութիւններին, և ոչ իսկ որ և է խնդրեք սարքելու այդպիսիներին համար։ Մի այդպիսի բան տեղի ունեցաւ էլ կարող չէ, որ օրովհետեւ, ինչպէս ասացինք, ամենքն էլ շրջապատուած են լրտեսներով թէ ստան մէջ և թէ դուրսը։

Գրիստոնեաների, մանաւանդ հայերի ու յոյների դէմ Թիւրքիայի բռնած ուղի ընթացքը մասամբ հասկոտել է նախ այն պատճառով, որ դրանց մէջ կրօնական դարաւոր ատելութիւն կայ, որ իւրեք այլ կերպ չէ կրօնը քրիստոնէին, բայց միայն զգաւորութեամբ, և երկրորդ այն պատճառով, որ որպէս հայերը, նոյնպէս և յոյները այլևս տանել չկարողանալով թիւրք կառավարութեան այդ խստութիւնները ըսկընել են ընդդիմութիւն ցոյց տալ, նոյն իսկ գէշ բարձրացնել... Եթէ մեր ընթերցողները համար կայ մի մուկ կէտ— դա թիւրք կառավարութեան թիւրք հասարակութեան դէմ գործադրուած բռնութիւնն է, որ ամեն հասկանալի է շատերին։

Մենք կաշխատեմք դրա բուն շարժառիթը բացատրել հետեւեալ նամակով։

ՓՐԱՆՍԻԱ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ, ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ։— Փրանսիական և ռուսական կառավարութիւնները միջև հաստատուած բարեկամական յարաբերութիւնները, որոնք ամբողջապէս կրօնաբանական և Տուրքիայի դիտարարած այցելութիւններին ժամանակ, խիստ մեծ մոտհոգութիւն է պատճառում դրանց Գերմանիային, մանաւանդ այժմ, երբ երեք տէրութիւնները՝ այն է Ռուսիայի, Փրանսիայի և Անգլիայի համախորհրդութեան մասին եղած տաւրածայնութիւնները իրականապէս կերպարանք են ստանում։ Այդ նոր

Փրանսիան դուրս է գնում շնորհալուրութիւններ յայտնելով։

Տաւտիկի երեւ։— Զէ, որ այսօր ես հրամայել եմ, որ խոհանոցի համար էլ գինին մեր տակաւից վերցնեն... ժամանակ չկար, որ խառնուրդ ուղարկէն հասարակ գինի բերել տալու... Այդ իսկապէս... պատշաճաւոր, խիստ պատշաճաւոր վարձատրութիւն է...

Զէ, որ նրա աշխատանքը միայն այն է եղել, որ բարձրացել է ստանդարտներով...

Ամուսնիւր։— Դիւր ես ասում, է՛հ, ինչ կեղտոտ մարդ է եղել...

Տաւտիկի երեւ։— Ի՜նչ է պատահել։

Ամուսնիւր։— Ի՜նչպէս թէ ի՜նչ է պատահել։ Կեղտոտ ձեռքերով վրջացրել է պարտքիս, տասնեակ ինչ ֆրանկի եմ տուել... և իսկական մարդկային է կարուած... այդ քիչ անասուն...

Տաւտիկի երեւ։— Հապա՛, սփռվել... կախելու առաջակի էր նմանում կատարեալ... չէ։

Ամուսնիւր (զգալով խոտորակ)։— Ի՜նչ խոսք կայ... Աստուած մի արագցէ, որ գիշերով որ և է խոսք վրդողում մարդ դրան համարեմ...

